

In deze reeks blikken schrijvers vooruit op het grootste aller mysteries: de dood. Zien ze hun eigen sterfscène al voor zich? Vertrekken ze met de pen in de vuist?

HET EINDE

DEZE WEEK:
IGNAAS DEVISCH

Vlaams filosoof, professor aan de UGent. Bekend van 'Ziek van gezondheid' en 'Rusteloosheid. Pleidooi voor een mateloos leven.'

Hoe ik mijn dood zie? Een beetje zoals Socrates misschien die, de gifbeker al in de hand, nog met zijn omstanders in discussie ging. Dat gif hoeft niet, maar de bekeraars en de vrienden mogen wel in de buurt zijn: met een glas wijn in de hand een laatste gesprek voeren en dan zachtjes verdwijnen, dat lijkt me mooi. Een laatste avondmaal met eten, drinken, boeken, hoop. Misschien best zonder dat je beseft dat de dood al staat te wachten, anders rust er te veel druk op dat laatste gesprek. Het is fijner als de dood je op een onbewaakt moment komt halen. Het lijkt me verschrikkelijk te weten dat je laatste dag de laatste is, want dan moet alles fantastisch zijn, terwijl ik net de eenvoud van het dagelijkse leven het interessantst vind. Dus liever geen aaneenschakeling van extatische momenten, maar een doodgewone laatste dag. Nog even genieten van het leven en het samenzijn met anderen, en dan mag het afscheid komen.

Die balans is moeilijk: wie in zijn slaap sterft, ziet niet af, maar afscheid kunnen nemen is waardevol. Mijn moeder is gestorven na een lange strijd tegen kanker. Enerzijds was dat mooi, want daardoor heeft ze nog heel wat mensen bij zich kunnen roepen om te zeggen wat er gezegd moest worden, anderzijds waren die dagen ook zwaar voor haar en voor ons, omdat ze zo intens waren. Er is geen ideaal scenario: elk ziekteproces brengt pijn en verdriet met zich mee. In het sterven zit onvermijdelijk de tragiek van het leven verweven. Je kunt in schoonheid afscheid nemen, maar mooi is het nooit, want je verdwijnt en dat is barre ellende.

Het leven is inherent tragisch, want het eindigt altijd slecht. Dat lijden zullen we nooit kunnen vermijden, alle medische technologie ten spijt. Dat is onze grote culturele worsteling: die balans tussen zelfbeschikking en afhankelijkheid. We hebben nu eenmaal niet alles in de hand. Waarom krijgt de ene een ongeluk wordt de andere honderd? Daar hebben we geen antwoord op. We zouden beter aanvaarden dat we, als het erop aankomt, weinig in de pap te brokken hebben. Onze maatschappij propageert vooral het principe "hoe meer controle hoe beter" - dat weerspiegelt zich ook in onze omgang met de dood. Ik betwijfel of we daar gelukkig van worden.

We proberen de dood zoveel mogelijk uit ons leven te houden, omdat we bang zijn om er letterlijk mee geconfronteerd te worden. Die confrontatie is inderdaad hard, maar ik zie niet in waarom we haar zouden moeten verbannen. Mijn moeder stond erop thuis te overlijden, ze wilde absoluut haar laatste momen-

© Jeroen Kluiters

'Met een glas wijn in de hand een laatste gesprek voeren en dan zachtjes verdwijnen, dat lijkt me wel mooi'

ten doorbrengen waar ze geleefd had. Zij vond het troostend dat ze bij haar einde niet moest worden weggestopt in een ziekenhuis. Daar kan ik haar in volgen, ook al is dat hard. Maar ik weet niet of een zachte dood bestaat. Het blijft wat het is: een brutale inslag in het leven.'

'Op mijn veertiende verloor ik een goede vriend aan kanker. Die confrontatie met de eindigheid, in volle puberteit, was een ongelofelijke schok. Het heeft lang geduurd voor ik bekomen was van het gevoel dat je zo uit het leven kan worden weggerukt, en dat de dood zich niet bezighoudt met rechtvaardigheid. Goede mensen leven niet langer, slechte niet korter. Er zit in de natuur niets dat dingen eerlijk verdeelt.'

Pessoa schreef: 'geef me nog wat wijn/ want het leven is niets'. Dat klinkt misschien macaber, maar ik vind het een bevrijdende gedachte: het leven zelf heeft geen metafysische betekenis, dus dan kunnen we net zo goed een glas drinken. Wat dat betreft, ben ik een Camus-fan: het leven is absurd en zinloos, je moet niet denken dat je daar iets aan kunt veranderen. Ik ben daar nogal nuchter in: als je geluk hebt, word je nog door twee generaties herinnerd, daarna ben je een vreemde man op een ingelijst portret. Weliswaar eentje die een paar boeken heeft geschreven, maar meer niet. Veel schrijvers dromen van eeuwige roem, maar die reflex is mij vreemd: zelfs Hugo Claus is voor veertienjarigen al een dood begrip.'

'Wat er na mijn dood van mij moet worden? Ik heb meer vertrouwdheid met een graf; van al wat overblijft, is dat het mooist. Er hoeft niets op te staan; ik zou het triest vinden als je mijn leven in één zin kunt samenvatten. Over mijn begrafenis heb ik nog nooit nagedacht, maar ik vermoed dat ik wel inspraak zal willen in de voorbereiding. Alle schrijvers en filosofen lijden aan mededelingsdrang: we denken dat we van alles moeten zeggen aan de wereld. En een begrafenis is een moment van enorme focus: als mensen afscheid nemen, wordt er scherp geluisterd. De woorden die dan worden uitgesproken, worden lang onthouden. De dood is een heel talig moment, waar spreken veel centraal staat dan in het leven; we tateren hele dagen, maar alleen aan onze laatste woorden wordt zoveel gewicht gegeven. Dus ja, daar schrijf ik wel nog een A4'tje voor.'

Opgetekend door Gaea Schoeters